

ตอนที่ 3

ปัญหาและผลกระทบ กับเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ

ประชาธิปไตยกับสงครามภายใน (2516-2519)

สุรชาติ บำรุงสุข

โหมโรง

ระยะเปลี่ยนผ่านทางการเมือง (political transition) ที่สำคัญของไทยในยุคหลังปี 2500 เริ่มต้นในปี 2516 รัฐบาลทหารที่สืบทอดมาตั้งแต่การรัฐประหาร ในปี 2500 ได้ถูกโค่นล้มลงโดยพลังของมวลชนในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ระยะเปลี่ยนผ่านในพ.ศ. 2516 จึงถือได้ว่าเป็นช่วงของการเปลี่ยนระบอบ (regime change) ที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกของการเมืองไทยนับจากการยึดอำนาจของจอมพลสฤษดิ์ แต่การเปลี่ยนระบอบการปกครองจากอำนาจนิยม (transition from authoritarian rule) ก็อยู่ได้เพียง 3 ปีเศษ เพราะระยะผ่านดังกล่าวได้สิ้นสุดลงด้วยวิกฤตการณ์นองเลือดในวันที่ 6 ตุลาคม 2519

บทนี้จะเป็นการสำรวจความคิดของทหาร (ในเชิงของสถาบันกองทัพ) ว่ากองทัพในช่วงระยะเปลี่ยนผ่านดังกล่าวคิดอย่างไรกับปัญหาการต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) เพราะท่าทีและทัศนคติของกองทัพต่อ พคท. ได้ส่งผลโดยตรงต่อการคงอยู่ของระบอบการเลือกตั้งที่เกิดขึ้นหลังจากความเปลี่ยนแปลงพ.ศ. 2516

กล่าวนำ

ข้อเขียนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 มักจะเป็นบทรายงาน ความเห็น และบทความรำลึกถึงเรื่องราว

ต่างๆที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาดังกล่าว โดยเฉพาะการเน้นถึงบทบาทของนักศึกษาและประชาชนที่อยู่ในเหตุการณ์ แต่ดูเหมือนว่าเราจะให้ความสนใจไม่มากนักกับตัวแสดงอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของบทบาทหรือแนวคิดก็ตาม ซึ่งเราไม่อาจจะเข้าใจเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ในบริบทที่เป็นจริงของสังคมไทยได้เลย ถ้าเราไม่สามารถทำความรู้จักกับตัวแสดงอื่นๆในเหตุการณ์ดังกล่าวได้ และตัวแสดงที่สำคัญตัวหนึ่งก็คือ “ทหาร”

บทนี้เป็นความพยายามที่จะเสนอภาพของการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของทหาร โดยเน้นในระหว่างเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ถึงวิกฤตการณ์ทางการเมืองในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 โดยจะเป็นการเสนอในภาพกว้างเพื่อให้เห็นถึงพลวัต (dynamic) ของความคิดทางการเมืองของสถาบันทหารในรูปปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองกับปัญหาสงครามภายในที่ดำเนินการในช่วงระยะเวลาดังกล่าว การศึกษาจะไม่ได้เน้นถึงตัวบุคคล หรือคณะบุคคลในช่วงระยะเวลานั้น หากแต่จะอาศัยคำสั่งต่างๆที่ออกในกองทัพเป็นภาพสะท้อนของกระบวนการทางความคิด

นอกจากนี้ยังต้องการแสดงให้เห็นว่าลักษณะพลวัตที่เกิดขึ้นในสถาบันทหารอาจเป็นตัวแทนหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่า เราไม่อาจมองแต่เพียงลักษณะที่หยุดนิ่ง (static) ของสถาบันในระบบการเมืองแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น เพราะทัศนคติที่มองเห็นแต่ความหยุดนิ่งจะทำให้เราคิดถึงแต่ลักษณะที่ไม่เปลี่ยนแปลงของสถาบันทางการเมืองพื้นๆ อันเท่ากับเรามองว่าสังคมก็มีลักษณะหยุดนิ่งด้วย แต่ในกรณีของสถาบันทหาร ผลกระทบของแนวความคิดใหม่ที่เกิดขึ้นในกองทัพนั้น อาจจะไม่ได้ออกอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง

เหมือนกับในสถาบันทางการเมืองอื่นๆ และที่สำคัญก็คือแนวคิดที่จะลดมาตรการทหารในการปราบคอมมิวนิสต์หรือผู้ที่มีความคิดทางการเมืองในฝ่ายตรงข้ามเกิดขึ้นไม่ทันกับกระแสความรุนแรงจากการแบ่งฝ่ายทางการเมือง (political polarization) ซึ่งเกิดอย่างรวดเร็วหลังจากปี 2516 ทั้งกระแสโน้มเอียงที่จะใช้กำลังของกลุ่มอนุรักษ์นิยมและกลุ่มชนชั้นนำในเมืองมีความรุนแรงมากกว่าจนนำไปสู่ข้อสรุปง่ายๆในยุคนั้นว่า “ฆ่าคอมมิวนิสต์ไม่บาป” หรือเพื่อรักษาเสถียรภาพและความมั่นคงของสังคมไทย จำเป็นต้องเปิดยุทธการ “เชือดไก่ให้ลิงดู” ขึ้นในเมือง อันได้แก่เหตุการณ์ในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 นั้นเอง แต่แล้ว ผลจากความรุนแรงและสถานการณ์อันสืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ดังกล่าวกลับทำให้กระแสความคิดใหม่เติบโตใหญ่ขึ้นอย่างจริงจังในกองทัพในเวลาต่อมาตั้งนั้น หากกล่าวอีกนัยหนึ่ง การศึกษาในบทนี้จะเสนอภาพความคิดของทหารก่อนยุคคำสั่ง 66/23

∴

แนวคิดเรื่องสงครามคอมมิวนิสต์

สงครามภายใน (internal war) ของรัฐไทย คือ สงครามที่รัฐบาลไทยทำการต่อสู้กับ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) สำหรับหน่วยงานหลักที่มีบทบาทมาแต่เดิมคือตำรวจ โดยเฉพาะตำรวจสันติบาลซึ่งมีบทบาทโดยตรงในเรื่องดังกล่าว ซึ่งก็ดูจะสอดคล้องกับความเป็นไปของการเมืองไทยเพราะในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นยุคที่กิจการตำรวจไทยได้ขยายตัวอย่างมากในด้านต่างๆ

หลังการรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ในพ.ศ. 2500 และ 2501 บทบาทตำรวจลดลงอย่างมาก แต่งานในด้านปราบปรามคอมมิวนิสต์นั้น ตำรวจยังคงดำรงฐานะของการเป็นหน่วยงานหลักที่ไม่เปลี่ยนแปลงจนกระทั่งเมื่อเหตุการณ์วันเสียงปืนแตกในวันที่ 7 สิงหาคม 2508 ผู้นำทางทหารจึงมีความเห็นว่าการดำเนินการต่อสู้ของพรรคคอมมิวนิสต์ได้รุนแรงมากขึ้น การใช้กำลังซุ่มโจมตีดังกล่าวทำให้เกิดความเห็นว่าสถานการณ์สงครามคอมมิวนิสต์น่าจะรุนแรงเกินกว่าขีดความสามารถของกำลังตำรวจ เพราะถือได้ว่าคอมมิวนิสต์ได้เริ่มรุกรานประเทศไทยด้วยสงครามกองโจรอย่างแท้จริง

ประเด็นสำคัญประการหนึ่งที่ผู้นำทหารคิดว่ากองทัพควร จะเข้ามาเกี่ยวข้องก็ด้วยความเชื่อใน “พลังอำนาจทหาร” โดยเฉพาะความเชื่อที่ว่าหากกองทัพทหารกำลังเข้าปราบปรามอย่างเต็มที่แล้วน่าจะใช้เวลาประมาณสัก 6 เดือน ก็จะทำลาย พทท. ลงได้ ความเชื่อต่างๆเช่นนี้ทำให้รัฐบาลของจอมพลถนอม กิตติขจร โดยมีมติของคณะรัฐมนตรี ได้ออกคำสั่งสำนัก นายกรัฐมนตรีที่ 219/2508 เรื่องการปราบปรามผู้ก่อการร้าย คอมมิวนิสต์ (ลงวันที่ 14 ธันวาคม 2508) ให้พลเอกประภาส จารุ เสถียร รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นผู้บัญชาการปราบปรามคอมมิวนิสต์ (ผบ.ปค.) และพลเอก ประภาสได้ออกคำสั่งที่ 1/08 (ลงวันที่ 17 ธันวาคม 2508) ให้จัดตั้ง กองบัญชาการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ (บก.ปค.) ขึ้น (ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นกองอำนวยการป้องกันและปราบปราม คอมมิวนิสต์-กอ.ปค.)

นอกจากนี้ความสนใจในเรื่องการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ของ ทหารไทย ยังเป็นผลมาจากการให้การศึกษาของสหรัฐ ที่พยายาม ชี้ให้เห็นว่าภัยคุกคามที่สำคัญของประเทศไทยและของเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้คือ ภัยคุกคามของลัทธิคอมมิวนิสต์โดยเฉพาะ จากจีน อิทธิพลทางความคิดจากสหรัฐนั้น ยังมีผลต่อแนวความคิด ในการป้องกันประเทศของไทยอีกด้วย เพราะผู้นำทางทหารของ ไทยเชื่อเช่นเดียวกับสหรัฐว่าในอนาคตกองกำลังประชาชนจีนจะรุก ลงมาทางใต้เข้าสู่ประเทศไทยเพื่อยึดครองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แผนการป้องกันประเทศไทยจึงเป็นแผนที่เตรียมขึ้นเพื่อต่อสู้กับ สงครามตามแบบ (conventional war) กับกำลังรบขนาดใหญ่ของ ข้าศึกจากนอกประเทศ

ผู้นำทหารของไทยจึงให้ความสนใจไม่มากนักกับ “สงคราม ภายใน” (internal war) และเมื่อเกิดสถานการณ์ของสงคราม ภายในมากขึ้น ก็มองแต่เพียงว่าสงครามดังกล่าวเป็นผลมาจากการ กระทำของประเทศคอมมิวนิสต์ภายนอก ทักษะเช่นนี้จึงเท่ากับ มองเห็นว่าสงครามภายในเป็น “สงครามตัวแทน” (proxy war) ของขบวนการคอมมิวนิสต์นอกประเทศเท่านั้น หรือกล่าวอีกนัย หนึ่งก็คือ พทท. จึงเป็น “พวกขายชาติ” หรือไม่ก็เป็น “สมุนทาง การเมืองของต่างชาติ” คนพวกนี้จึงไม่มีความเป็นคนไทยเหลืออยู่ และทั้งยังกลายเป็นศัตรูของประเทศอีกด้วย

ทักษะที่มองว่าสงครามภายในเป็นผลผลิตจากการกระทำ ของต่างชาติจึงเท่ากับว่าสงครามภายในเป็น “สงครามภายนอก” (external war) หรือมีฐานะเป็นสงครามที่ต่อต้านการรุกรานและ แทรกแซงจากรัฐภายนอก กองทัพจึงมีความชอบธรรมและหน้าที่

ต่อต้านอย่างเต็มที่ที่จะต้องทำการต่อสู้กับ พคท. ด้วยมาตรการทางทหาร เพราะกองทัพกำลังต่อสู้กับศัตรูภายนอก หรือกำลังต่อสู้กับการรุกรานจากภายนอกในอีกลักษณะหนึ่ง

ทัศนคติเช่นนี้จึงเท่ากับทำให้มาตรการของการใช้กำลังอำนาจบังคับ (coercive measure) กลายเป็นมาตรการหลักในสงครามต่อสู้กับ พคท. ซึ่งทัศนคติเช่นนี้ปรากฏชัดเจนมากขึ้นหลังจากที่ผู้นำทางทหารตัดสินใจให้ทหารเป็น “กลไกหลัก” ในสงครามดังกล่าว โดยการทำให้กองอำนาจการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ (กอ.ปค.) อยู่ภายใต้งานยุทธการของกองทัพในปี 2510 อันยังเท่ากับทำให้สงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์มีลักษณะเป็น “สงครามทางทหาร” (military campaign) อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และในปีดังกล่าวกองทัพภาคต่างๆ จึงได้เข้ามารับผิดชอบโดยตรงในการปราบปรามผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ การดำเนินการเช่นนี้หมายความว่า การต่อสู้กับ พคท. อยู่ภายใต้การควบคุมของกองทัพ และยิ่งหมายถึงว่ามาตรการทางทหารได้กลายเป็น “วิธีหลัก” ในการต่อสู้กับสงครามนี้ อันส่งผลให้เกิดแนวคิดในสังคมโดยทั่วไปว่า การใช้กำลังเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการจัดการกับปัญหาคอมมิวนิสต์

ประกอบกับทหารในระดับกลางบางส่วนกลับมาจากราชการสงครามในประเทศที่สามโดยเฉพาะจากเวียดนาม และมีประสบการณ์โดยตรงกับวิธีการปราบปรามคอมมิวนิสต์ด้วยกำลังทหาร เช่นที่สหรัฐทำในเวียดนามไม่ว่าจะเป็นปฏิบัติการ “ค้นหาและทำลาย” (search and destroy operations) หรือความสำเร็จของการต่อต้านคอมมิวนิสต์วัดจากความสามารถในการทำลายชีวิต

ของฝ่ายตรงข้ามในลักษณะของ “การนับตัว” (body count) ด้วยความเชื่ออย่างฝังใจได้มากเท่าใด ก็ยิ่งชนะสงครามคอมมิวนิสต์เร็วขึ้นเท่านั้น

แนวคิดเช่นนี้ได้กลายมาเป็นมูลฐานอย่างดีต่อความคิดโน้มเอียงที่จะใช้กำลังเป็นมาตรการหลักของการแก้ไขปัญหาคอมมิวนิสต์มาโดยตลอด อีกทั้งกระบวนการหล่อหลอมทางสังคม (socialization) ภายในกลุ่มทหารเองในช่วงเวลาหลังจากการใช้กำลังทุ่มเข้าปราบปราม ก็ยังทำให้ความคิดในเรื่องของการใช้กำลังดำรงอยู่อย่างเข้มแข็ง แนวคิดที่จะมีมาตรการอื่นเป็นทางเลือกไม่มีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการผลักดันให้เกิดความหันเหจากมาตรการทางทหารแต่อย่างใด ทั้งนี้ได้มีการนำเสนอให้ต่อสู้ทั้งทางการเมืองและการทหารควบคู่กันไป เช่น แผนยุทธการ 0910 หรือแนวคิดทางยุทธการที่ 110 ซึ่งก็ไม่ประสบความสำเร็จแต่อย่างใด

หน่อความคิดใหม่

แม้จะมีแนวคิดที่จะใช้มาตรการทางการเมืองเป็นแนวความคิดหลักของนโยบายในการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์เกิดขึ้นในหมู่เจ้าหน้าที่บางส่วนในกองอำนาจการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ทั้งที่เป็นทหาร ตำรวจ และพลเรือน (คนในกลุ่มนี้หลายคนอยู่ในยุคต่อมาได้กลายเป็นผู้ริเริ่มการก่อตั้ง “กลุ่มทหารประชาธิปไตย”) แต่ความพยายามที่จะให้มีมาตรการทางการเมืองเข้ามาทดแทนก็ประสบความสำเร็จเพียงในรูปของการออกคำสั่งได้แก่ คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 110/25122 เรื่องการป้องกันและปราบปรามผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ซึ่งถือได้ว่าเป็นความ

พยายามอย่างเป็นรูปธรรมที่จะก่อให้เกิดมาตรการใหม่โดยถือว่ามีมาตรการทางทหารเป็นมาตรการรอง (ลงวันที่ 30 พฤษภาคม 2512)

การที่คำสั่งดังกล่าวจะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางความคิดและแนวทางในการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ในช่วงระยะเวลา เช่นนั้น ดูจะไม่มีผลมากนักและอาจจะไม่ใช่เรื่องง่ายด้วย เพราะทั้งผู้ปฏิบัติและผู้กำหนดนโยบายและทิศทางในการต่อสู้คอมมิวนิสต์มีความเชื่อโดยทั่วไปว่าการปราบปรามด้วยมาตรการทางทหารยังมีความจำเป็น ตลอดจนความเชื่อดั้งเดิมว่าหากกองทัพทุ่มกำลังให้มากขึ้นและปฏิบัติการอย่างหนักหน่วงมากขึ้น ก็สามารถกวาดล้างและทำลายพลพรรคของ พคท. จนนำไปสู่เงื่อนไขของชัยชนะได้ในท้ายที่สุด

แม้ว่าคำสั่ง สร.ที่ 110/2512 อาจจะไม่ส่งผลสะท้อนทางความคิดในวงกว้าง แต่ระยะเวลาต่อมาก็ได้มีความพยายามที่จะขยายผลของคำสั่งดังกล่าวด้วยการออกคำสั่งกองอำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ (กอ.ปค.) ที่ 34/2514 เรื่องชี้แจงคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 110/2512 (ลงวันที่ 25 มิถุนายน 2514) มีข้อนำสั่งเกตว่าต้องใช้เวลาถึงเกือบ 2 ปีเพื่อจะได้ออกคำสั่งของ กอ.ปค. ชี้แจงคำสั่งที่ 110/2512 เพื่อให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากกองทัพรับรู้ถึงมาตรการใหม่มากยิ่งขึ้น

ผลในทางปฏิบัติดูจะไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงมากนัก หน่วยทหารในสนามยังคงถือเอามาตรการทหารเป็นมาตรการหลัก กองบัญชาการในระดับต่างๆจนถึงระดับของรัฐบาลยังคงเชื่อว่า

กองทัพไทยจะชนะสงครามคอมมิวนิสต์ด้วยการปราบปรามอย่างรุนแรงและเอาจริงเอาจัง จึงกลายเป็น “คนแปลกแยก” ในกองทัพ ชัยชนะในทางความคิดยังเป็นของฝ่ายที่ต้องการใช้กำลังทหารเข้าแก้ปัญหา และแนวความคิดเช่นนี้จะดำรงอยู่เป็นกระแสหลักอย่างมั่นคง จนกระทั่งเกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม 2516

ยุค 14 ตุลา

สถานการณ์ทางการเมืองใหม่หลังยุค 14 ตุลา ได้พาเอากระแสสังคมนิยมเข้าสู่ประเทศไทยอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ปัญญาชน มาตรการในการปราบที่เป็นแนวทางหลักมาโดยตลอด ถูกโจมตีอย่างมากจากขบวนการทางสังคมโดยเฉพาะขบวนการนักศึกษาในขณะนั้น ประกอบกับการพังทลายของรัฐบาลทหารจากวิกฤตการณ์ทางการเมืองในปี 2516 ก็ยิ่งส่งผลให้มาตรการทางทหารประสบปัญหาไปด้วย อีกทั้งบรรยากาศทางการเมืองภายในประเทศหลังเหตุการณ์ดังกล่าวก็ได้ชี้ให้เห็นถึงการขยายตัวของแนวคิดสังคมนิยมอย่างกว้างขวางในกลุ่มชนต่างๆในสังคมไทย จนแม้กระทั่งพรรคการเมืองบางพรรคที่มีแนวคิดแบบอนุรักษนิยมมาโดยตลอดต้องออกมาประกาศตัวเองว่าเป็น “สังคมนิยมแบบอ่อนๆ” เป็นต้น

สถานการณ์ทางการเมืองที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น เมื่อประเทศอินโดจีนหลังจากต้นปี 2518 ได้เปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง โดยพรรคคอมมิวนิสต์ก้าวขึ้นสู่อำนาจ จึงเป็นครั้งแรกที่แนวพรมแดนด้านตะวันออกทั้งหมดของไทยประชิดอยู่กับรัฐซึ่งมี

อุดมการณ์ทางการเมืองแตกต่างไปจากไทย “รัฐกันชน” ที่เคยเป็นความคิดทางยุทธศาสตร์ของไทยในการกันและยับยั้งอิทธิพลของเวียดนามนั้นได้สูญสลายลงโดยสิ้นเชิง อันหมายถึงว่า พคท. มี “พลังบ้าน” ยาวตลอดแนวพรมแดนด้านตะวันออกของไทย ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่แทบจะไม่มีพรรคคอมมิวนิสต์ใดที่ยังอยู่ในสถานการณ์ปฏิวัติมีเงื่อนไขเช่นนี้มาก่อน

สถานการณ์ของความเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ ทำให้การปรับความคิดและแนวทางในการทำสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์เป็นความจำเป็นอย่างมาก เพราะ หากกองทัพพ่ายแพ้ในสงครามคอมมิวนิสต์ก็หมายถึงการสิ้นสุดของอำนาจรัฐไทยการต่อสู้เพื่อเอาชนะดังกล่าว จึงเป็นปัญหาที่เกี่ยวกับความอยู่รอดของสถาบันกองทัพโดยตรง อีกทั้งหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาแล้ว การปราบปรามคอมมิวนิสต์ในแบบเก่าได้รับผลกระทบมากขึ้น

ในปี 2516-17 ได้เห็นถึงความพยายามที่เกิดขึ้นอีกครั้งในกองทัพบกที่จะผลักดันให้การทำสงครามกับ พคท. ลงไปสู่พื้นที่ที่เป็นปัญหาโดยเฉพาะอย่างยิ่งหมู่บ้าน โดยกล่าวว่าหัวใจของการต่อสู้กับ พคท. อยู่ที่หมู่บ้าน ทั้งยังอ้างถึงคำแนะนำของโวเหงียนยัปต่อสุภานุวงศ์ในปี 2493 ว่า “ผู้ใดครองชนบท ผู้นั้นปกครองประเทศทั่วประเทศ” (เอกสารกองทัพบก)

แนวความคิดที่เน้นหมู่บ้านเป็นหัวใจ แม้ว่าจะยังคงอยู่ในกรอบของการปฏิบัติด้วยมาตรการทางทหารแต่ก็เริ่มส่งผลให้นายทหารสนใจกับชนบทมากขึ้นซึ่งอาจจะถือได้ว่าเป็นหนึ่งในจุดเริ่มต้นหลายๆประการของการหันไปสู่วิถีชีวิตในกัณฑ์พัฒนาชนบทของกองทัพในระยะเวลาต่อมา

หน่อความคิดใหม่

แต่การปรากฏตัวของแนวคิดใหม่ในยุคหลังปี 2516 ที่ต้องการลดการครอบงำของมาตรการทางทหาร อาจจะเริ่มเห็นได้ชัดเจนมากขึ้นจากคำสั่งคณะกรรมการอำนวยการและบริหารงานการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ที่ 2/2517 (ลงวันที่ 10 พฤษภาคม 2517) ด้วยการตอกย้ำว่าให้ ใช้มาตรการทางการเมืองเป็นหลัก มาตรการการใช้อาวุธหรือวิธีรุนแรงหรือมาตรการทางกฎหมายให้ใช้ประกอบเมื่อมีความ “จำเป็น” และต่อมากองทัพบกได้ออกคำสั่งแจงเรื่องแนวทางการปราบปราม ปกค. ในป่าเขา (ลงวันที่ 31 กรกฎาคม 2518) ย้ำแนวคิดในคำสั่งดังกล่าวข้างต้น และทั้งยังย้ำอีกด้วยว่า “การปราบปรามการต่อสู้ในปี 2516 เพื่อโค่นล้มรัฐบาลทหารของจอมพลถนอมก็เปลี่ยนแปลงไป ความกลัวต่อการขยายตัวของแนวคิดสังคมนิยมและตัวอย่างจากอินโดจีน ได้กลายเป็นแรงผลักดันอย่างสำคัญ ที่จะหันประเทศกลับไปสู่ยุคของการปกครองแบบอำนาจนิยมอีก เพราะมีความหวังและความเชื่อว่าระบบอำนาจนิยมจะนำมาซึ่งเสถียรภาพ ความสงบเรียบร้อย และความปลอดภัยแก่สังคมไทย ตลอดรวมถึงการเป็นหลักประกันต่อการดำรงอยู่ของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ผู้นำทางทหารโดยทั่วไปก็เชื่อเช่นเดียวกับระบบอำนาจนิยมน่าจะเป็นทางออกก่อนที่จะประเทศจะถูกเปลี่ยนแปลงสังคมนิยมดังเช่นที่เกิดในอินโดจีน

สถานการณ์ของ “ความกลัว” และ “ความไม่มั่นใจ” ต่อความอยู่รอดครอบงำความคิดและการตัดสินใจของกลุ่มชนชั้นนำ

และกลุ่มผู้มีอำนาจในสังคมไทยไว้อย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากการเปลี่ยนแปลงในลาวที่มีการยกเลิกสถาบันกษัตริย์ในปี 2518 แล้วก็ยิ่งทำให้ความรู้สึกดังกล่าวทวีความรุนแรงมากขึ้น นอกจากนี้ขบวนการนักศึกษาถูกมองว่าเป็น “แนวร่วม” ที่สำคัญของ พคท. การขยายกิจกรรมของขบวนการนี้อย่างรวดเร็ว จึงถูกมองว่าเป็นการขยายตัวของ พคท. ในเมือง ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการยับยั้งโดยเร็ว

ในส่วนของกองทัพ แม้จะมีความพยายามที่จะทำให้มาตรการทางทหารเป็นมาตรการรอง แต่เงื่อนไขของสงคราม พคท. ในแต่ละกองทัพมีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะทัศนคติของผู้นำหน่วยในสนามรบ สภาพของ “การพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกัน” (ขออภัยศัพท์คำว่า uneven development มาจากวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง) ทางความคิด จึงเป็นอุปสรรคประการสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้มาตรการทางการเมืองไม่ได้รับการให้ความสำคัญในยุคก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519

อีกทั้งเมื่อผนวกกับความผันแปรอย่างรวดเร็วของสถานการณ์ทั้งในเมืองและชนบท ในอินโดจีน ตลอดถึงการลดบทบาทของสหรัฐออกจากไทยในช่วงต้นปี 2519 ก็ยิ่งทำให้มาตรการทางการเมืองเป็นสิ่งที่มึนน้ำหนักร้อยลงไป มาตรการทางการเมืองคือ “ความอ่อนแอ” และจะแพ้ต่อคอมมิวนิสต์ในท้ายที่สุด ทัศนะเช่นนี้มองว่ากรณีของลาวเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของความพ่ายแพ้

และยิ่งทหารโดยทั่วไปถูกหล่อหลอมมากับคำขวัญ 3 ประการคือ ชาติ-ศาสนา-พระมหากษัตริย์ ก็ยิ่งทำให้คนในกองทัพ

หลายๆคนคิดว่าสถานการณ์ในปี 2519 สูงงอมเพียงพอลแล้วที่จะหยุดการทดลองการเมืองในระบบการเลือกตั้งที่ดำเนินมาตั้งแต่ความเปลี่ยนแปลงในปี 2516 ก่อนที่สถาบันทั้ง 3 จะถูกทำลายลงด้วยชัยชนะของคอมมิวนิสต์

ดังนั้น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 จึงไม่ใช่อุบัติเหตุทางการเมือง หากแต่เป็นกระบวนการที่ถูกสร้างและสั่งสมมาของการใช้มาตรการทางทหารเพื่อจัดการกับปัญหาคอมมิวนิสต์ จนตกลึกทั้งทางความคิดและการกระทำ และนำไปสู่เหตุการณ์ในวันนั้น หรืออาจกล่าวได้ในอีกนัยหนึ่งว่าความรุนแรงในวันที่ 6 ตุลาคมคือ “จุดสูงสุด” ของแนวคิดในการใช้กำลังในการแก้ปัญหาในสังคมไทย ซึ่งกลับส่งผลกระทบในทางลบแก่ประเทศไทยในหลาย ๆ ด้าน ถึงกับมีความเห็นต่อมาว่า ถ้าแก้ไขปัญหาดังกล่าวไม่ได้ สังคมไทยในยุคนี้ อาจจะก้าวเข้าสู่สถานะของ “สงครามกลางเมือง” อย่างแท้จริง

สรุป

ในที่สุดแล้วการตกลึกทางความคิดของฝ่ายอนุรักษ์กลุ่มต่างๆในการใช้กำลังแก้ปัญหาคอมมิวนิสต์ก็ได้นำไปสู่เหตุการณ์ในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ซึ่งในช่วงต้นนั้นดูเหมือนว่าเป็นชัยชนะของระบบอำนาจนิยมที่สามารถยึดอำนาจปกครองมาได้โดยทำให้ระบบการเลือกตั้งต้องสิ้นสุดลง และทั้งยังดูเหมือนจะสามารถหยุดยั้งการขยายตัวของพวกสังคมนิยมได้ในระดับหนึ่งอีกด้วย แต่ในความเป็นจริงแล้วเหตุการณ์ในวันดังกล่าวกลับเป็นการแสดงให้เห็นถึง “จุดเริ่มต้นของการสิ้นสุด” ของระบบอำนาจนิยมต่างหาก ซึ่งใน

เวลาต่อมาาระบบการเลือกตั้งก็กลับมาสู่ระบบการเมืองไทยอีก หลังจากการยึดอำนาจของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชนะนันท์ ในเดือน ตุลาคม 2520 และเหตุการณ์ 6 ตุลา ยังเป็น “จุดเริ่มต้นของการ สิ้นสุด” ของ พคท. เพราะหลังจากเหตุการณ์ดังกล่าวแล้ว ได้มีผู้คน เป็นจำนวนมากเดินทางออกสู่ชนบทพร้อมกับพรรคคอมมิวนิสต์ แต่ หลังจากนั้นไม่นาน ผู้คนเป็นจำนวนมากเหล่านั้นก็เดินทางกลับมา ด้วยความผิดหวัง เพราะเป็นการพิสูจน์ว่าพวกเขาหนีจากระบบ อำนาจนิยมในเมือง เพียงเพื่อไปพบกับระบบอำนาจนิยมในป่าเขา เท่านั้น

แต่ผู้ที่ได้รับคำตอบโดยตรงจากเหตุการณ์นี้ก็คือกองทัพ และสังคมไทยโดยรวมซึ่งสถานการณ์ได้ตอบคำถามในตัวเองอย่าง ชัดเจนว่ามาตรการทางทหารอย่างเดียววันนั้นเอาชนะสงคราม ประชาชนของ พคท. ไม่ได้ การใช้ความรุนแรงอย่างเดียวเข้าจัดการ กับการต่อสู้ทางการเมืองหรือกับ “สงครามการเมือง” ไม่ใช่วิธีการ ที่จะนำมาซึ่งชัยชนะมีแต่จะทำให้สถานการณ์เลวร้ายลง จนอาจ นำมาซึ่งความพ่ายแพ้ได้ ดังที่สังคมได้มีประสบการณ์จากระบบ การปกครองที่เกิดขึ้นหลังจากเหตุการณ์ในปี 2519 แล้ว ฉะนั้น ความพยายามและแรงผลักดันที่ต้องการจะให้เกิดความ เปลี่ยนแปลงในความคิดและนโยบายของกองทัพต่อปัญหา คอมมิวนิสต์จึงได้เกิดขึ้นอย่างแท้จริงในระยะเวลาต่อมา และทั้งยังเป็นผลโดยตรงจากการสรุปบทเรียนราคาแพงที่สังคมไทยได้จ่ายไป วันที่ 6 ตุลาคมนั่นเอง

3 ทศวรรษ 6 ตุลาคม 2519 (พ.ศ. 2519-2549)

ธเนศวร์ เจริญเมือง⁴⁸

“คุณค่าของการศึกษาประวัติศาสตร์คือเราได้เรียนรู้ว่ามนุษย์เกิดมาทำอะไร และพวกเขาเป็นคนแบบใดกัน”

R.G. Collingwood,

“คนที่ลืมนอดีต ก็จะถูกหลงโทษให้ทำสิ่งนั้นซ้ำๆ”

George Santayana,

“เราไม่ใช่ผู้สร้างประวัติศาสตร์ เราถูกสร้างโดยประวัติศาสตร์”

Martin Luther King, Jr. 1963⁴⁹

นำเรื่อง

ผ่านไปแล้ว 30 ปี สำหรับเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ทัศนะต่อประวัติศาสตร์ข้างต้นของ Collingwood, Santayana, และ M.L.King, Jr. สะท้อนให้เห็นว่าเรื่องราวในอดีตก็เหมือนโลก

⁴⁸ ธเนศวร์ เจริญเมือง, อาจารย์พิเศษ ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์และรัฐ ประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2558-2559 (รัฐศาสตรบัณฑิต - การ ปกครอง, จุฬาฯ 2517, M.A. - Russian Area Studies, Georgetown University, 1985 and Ph.D - Comparative Politics, Northern Illinois University, 1990).

⁴⁹ Victoria Heyworth-Dunne, senior ed. *The History Book*. Hong Kong: DK Penguin Random House, 2016 pp. 12, 15.

ใบนี้ที่ผ่านร้อนหนาวมาหลายแสนหลายล้านปี ก็ขึ้นอยู่กับใครมอง มองเมื่อใด มองตรงจุดใด มองเหตุการณ์ใด มองรอบด้านหรือมอง อยู่จุดเดียว มองในยามที่มีอำนาจ หรือถูกเขาปลดออกจากตำแหน่ง แล้ว เขียนบันทึกการมองในห้วงเวลาใด เขียนขึ้นมาเพื่อใคร ถ้าให้ เขียนบันทึกขึ้นใหม่ ภายใต้งี้อื่นๆใหม่ ไม่ว่าจะไม่กี่วันก็เดือนหลังจาก นั้น หรือหลายปีหลังจากนั้น ยังยินดีที่จะมองแบบเดิมๆ หรือว่า หลายๆอย่างจะเปลี่ยนไป ฯลฯ

6 ตุลาคม 2519 เวลา 7.00 น. ตอนเช้าที่ประเทศไทย แต่ ที่กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ยังเป็นเวลา 19.00 น. ของค่ำวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2509 ผมกำลังช่วยเพื่อนทำกับข้าวมือเย็นในหอพักไม่ไกลจาก มหาวิทยาลัย

ไม่กี่นาทีต่อจากนั้น เพื่อนที่นั่งชมรายการข่าวโทรทัศน์ก็ ตะโกนจากห้องรับแขกเรียกให้ผมไปดูข่าวด่วน รายงานจาก กรุงเทพฯ วิ่งออกไปดูหน้าจอ ก็เห็นภาพนักศึกษาถูกลากไปตามพื้น หนุ่ญาที่สนามหลวง มีคนโห่ร้องดังลั่น ภาพนักศึกษาบางคนถูกจับ แขนวคอที่ต้นมะขาม มีคนยืนล้อมหลายสิบคน เสียงผู้คนเฮๆ ขณะที่มีคนหยิบเก้าอี้ขึ้นฟาดที่หัวของคนถูกแขวนคอ โอนเอนไปมา มีภาพนักศึกษาถูกเผาบนยางรถยนต์ ช่างๆกำแพงมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ ภาพผู้คนหลายร้อยคนที่ยืนด้านหน้าประตูใหญ่

ทางเข้ามหาวิทยาลัย เห็นตำรวจและคนถืออาวุธยิงเข้าไปใน มหาวิทยาลัยเป็นระยะๆ

ผู้สื่อข่าวรายงานว่ากลุ่มฝ่ายขวาบุกเข้าโอบล้อม มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ตั้งแต่กลางดึกของเมื่อคืน มีเสียงปืนส่วน ใหญ่ดังรัวจากฝั่งผู้ชุมนุมนอกมหาวิทยาลัยเข้าไปภายใน มีเสียงปืน ดังออกมาจากภายในบ้างนานๆครั้ง ผู้สื่อข่าวรายงานว่า นักศึกษาที่ถูกจับได้บริเวณรอบประตูทางเข้ามหาวิทยาลัย เมื่อถูก ยิงล้มลงไปก็จะมีคนเข้าไปมัดที่คอแล้วลากออกมาเรียงสนามหลวง ส่วนหนึ่งถูกจุดไฟเผาบนยางรถยนต์ และอีกส่วนหนึ่ง จับขึ้นแขวน ที่ต้นมะขาม ส่วนที่ยังมีชีวิตอยู่และถูกคุมตัวไว้ก็จะถูกรุมล้อม ระหว่างเดินมาที่สนามหลวง ก็จะมีเสียงโห่ร้องตำหนิและถูก กิจกรรมสามัคคีบาหาเป็นระยะๆ⁵⁰

สรุปว่าสถานการณ์ในเมืองไทยกำลังตึงเครียด วิฑูหลาย สถานนี้ได้ปลุกให้ลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มนวพล นักศึกษาอาชีพ และ ประชาชนออกมาจัดการกับนักศึกษาที่กำลังชุมนุมประท้วงการ กลับมาของจอมพลถนอม นักศึกษาหลายพันคนที่ประท้วงอยู่ใน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ถูกปิดล้อมไว้ทุกๆด้านมีบางส่วนถูก

⁵⁰ ปวย อึ้งภากรณ์, "ความรุนแรงและรัฐประหาร 6 ตุลาคม 2519" ชาญวิทย์ เกษตร ศิริ และอัครศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, บก. จาก 14 ถึง 6 ตุลา. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2542 พิมพ์ครั้งที่ 2 หน้า 49-57 .

ทำร้ายและเสียชีวิต อีกส่วนหนึ่งถูกจับกุมที่หน้าประตูทางเข้า และ ตำรวจ-ทหารกำลังบุกเข้าไปในมหาวิทยาลัย รายงานข่าวเสริมว่า กองกำลังตำรวจทหารที่เข้าไปในมหาวิทยาลัยได้ให้นักศึกษา ทั้งหมดไปนอนคว่ำหน้า ณ สนามฟุตบอลภายในมหาวิทยาลัย ขณะนี้ กำลังตำรวจ-ทหารได้เข้าไปในอาคารเรียนและบริหารเพื่อนำนักศึกษาทั้งหมดไปไว้ที่กลางสนาม

ระบอบการเมืองของประเทศกำลังจะถูกเปลี่ยนแปลงอีกครั้งหนึ่งแล้ว คำของวันที่ 6 ตุลาคม เวลา 18.00 น. ในประเทศไทย คณะนายทหารนำโดยพลเรือเอกสงัด ชลออยู่ก็ประกาศยึดอำนาจ⁵¹

ผมตกตะลึงกับข่าวและภาพที่เห็น รู้สึกสะเทือนใจอย่างยิ่ง กับภาพนักศึกษาถูกทำร้าย ถูกมัดลาก ถูกจับกุม ถูกแขวนคอบนต้นไม้ ถูกมัดคอลาก และภาพที่หลายคนถูกเผาบนยางรถยนต์ริมถนน นำเชื่อว่าหลายคนที่ถูกเผายังไม่เสียชีวิต ฯลฯ ท่ามกลางเสียงเฮของผู้คนที่มาชุมนุมรอบๆ

ความรู้สึกเสียใจ เศร้าใจ ผิดหวัง หดหู่ใจ ปนกับความสงสัย อายากรู้ และเป็นห่วงในชะตากรรมของคนหนุ่มสาวหลายพันคนในเขตมหาวิทยาลัย ท่วมทันจนการกินอาหารมือเย็นวันนั้นต้องเลื่อนไปก่อน คำถามที่เพื่อนๆต่างชาติระดมยิงเข้ามาก็ต้องเลื่อนตอบไปก่อน

⁵¹ แหล่งเดียวกัน. หน้า 71

ไม่กี่นาทีต่อจากนั้น และตลอดคืนนั้น เสียงโทรศัพท์ก็ดังขึ้นเป็นระยะๆ เนื้อหาการสนทนาของเพื่อนๆนักศึกษาชาวไทยในอเมริกาก็คือความโศกเศร้า ความผิดหวัง และความไม่เชื่อต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เวลายิ่งผ่านไป การโทรศัพท์หากัน ปลุกปลอบใจกัน ก็เลื่อนจากฝั่งตะวันออก (จากบอสตัน, ฮาร์ทฟอร์ด, นิวยอร์ก, ฟิลาเดลเฟีย, แอ็ดแลนต้า, ไปยังอิทากะ, พิตส์เบิร์ก, คลีฟแลนด์, ซินซิเนติ, บลูมิงตัน, ชิคาโก, เมดิสัน, แคนซัส ซิตี้, เดนเวอร์, ดัลลัส, ซอลท์เลค ซิตี้) สู่มุ่งมหาสมุทรแปซิฟิก ซีแอตเติล, พอร์ทแลนด์, ซานฟรานซิสโก, ซานตา ครุส, แอลเอ, ซานตาบาบารา และซานดีเอโก)

เท่าที่ผมสัมผัส นั้นเป็นคืนแห่งเสียงร้องไห้และน้ำตาของหนุ่มสาวนักศึกษาไทยจำนวนไม่น้อยในต่างแดน ต่อจากนี้ อนาคตของประเทศชาติอันเป็นที่รักจะไปทางไหน ในคืนที่น้ำตาเปียกหมอน นอนกระสับกระส่าย อนาคตของมาตุภูมิช่างมืดมนเหมือนความมืดของคืนนั้น

ผมไม่ได้อยู่ในประเทศไทยในช่วงเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ได้รับทุนจากรัฐบาลไทยไปเป็นนักศึกษาในต่างแดน จากบ้านเกิดเมืองนอนไปตั้งแต่กลางเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2518

แต่ผมก็ได้รับผลกระทบโดยตรงจากเหตุการณ์นั้น ไม่ต่างจากนักเรียนนักศึกษาและผู้รักประชาธิปไตยจำนวนมากที่อยู่

ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คลอดจรรยาตึ๊งและเพื่อนฝูง
ทั้งหลายบนแผ่นดินไทย

หลายวันต่อจากนั้น ผมได้ข่าวการเดินทาง
เหตุการณ์ 6 ตุลาและรัฐประหารในประเทศไทย ที่นครนิวยอร์ก
บอสตัน ชิคาโก้ และแอล เอ. ได้เห็นภาพคนกลุ่มหนึ่งชุมนุม
ประท้วงที่หน้ากระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐ ภาพหนึ่งบน
หน้าหนังสือพิมพ์ที่ติดตรึงใจมากคือ ภาพของคนในชุดหมวกคลุม
ทั้งหัวและใบหน้าที่กำลังอ่านแถลงการณ์คัดค้านรัฐประหารใน
ประเทศไทยที่หน้ากระทรวง

ท่ามกลางการติดต่อสื่อสารกับทางบ้านที่ยากลำบาก มี
เพียงหนังสือพิมพ์ต่างประเทศที่รายงานข่าวแต่ละวันเป็นภาพ
กว้างๆ และท่ามกลางสมาธิอันน้อยนิดที่ต้องไปนั่งฟังเล็คเชอร์และ
การที่ต้องอ่านหนังสือเรียนหลายๆเล่มในแต่ละวัน ต่อมาถึงช่วง
ปลายเดือนตุลาคม ผมก็ได้อ่านหนังสือพิมพ์ภาษาไทยที่ร้านขาย
อาหารของคนไทยตรงฝั่งเวอร์จิเนีย

นสพ. เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 22 ตุลาคม เสนอข่าวรายชื่อ
ของผู้ที่ถูกจับในข้อหาภัยสังคมในหลายจังหวัด และมีรายชื่อของ
พ่อผม, อาจารย์อุงุ่น มาติก แห่งคณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่ และอาจารย์ศรายุทธ แก้วพวงทอง ภาควิชาสังคมศึกษา
วิทยาลัยครูเชียงใหม่ รวมอยู่ด้วย

ยังมีจดหมายฉบับหนึ่งส่งมาจากน้องสาวของผม บอกว่าที่
บ้าน มีกลุ่มลูกเสือชาวบ้านมาเดินขบวน หยุดร้องเพลงปลุกใจรัก
ชาติ และเพลงหนักแผ่นดิน ที่หน้าบ้านก่อนและหลังเหตุการณ์ 6
ตุลาหลายครั้ง ต่อมาเมื่อตำรวจบุกเข้าค้นบ้าน ยึดหนังสือเล่มหนึ่งที่
ผมทิ้งไว้ที่บ้านไป เป็นหนังสือภาษาอังกฤษหน้าปกสีแดง เกี่ยวกับ
ไซเวียต

ผมจำได้ดีเพราะมีอยู่เล่มเดียวที่ปกสีแดง เป็นรูปค้อนกับ
เคียว ชื่อเรื่อง The Soviet Political System เขียนโดย Alfred
G. Meyer (1970) จากนั้นก็จับพ่อผมไปไว้ที่สถานีตำรวจประจำ
อำเภอ 3 วัน ขาทั้งสองถูกล่ามโซ่ตลอดเวลา ราวกับนักโทษคดี
อุกฉกรรจ์ หลังจากนั้นก็นำพ่อไปขังที่ศูนย์การณยุทธ เทพ ไกล่สวน
บวกหาด ข้างแจ้งกุเอียง เวียงเชียงใหม่

ตำรวจเห็นเพียงหน้าปกมีคำว่า ไซเวียต ปกสีแดง และมีรูป
ค้อนกับเคียว ก็ตั้งข้อหาว่าพ่อผมเป็นภัยต่อสังคมนี้ เพราะฝึกใฝ่
ระบอบคอมมิวนิสต์ ตำรวจคงไม่สนใจอ่านเนื้อหาของหนังสือเล่ม
นั้นหรืออ่านไม่ออก แต่คงสรุปเนื้อหาจากสีปกและรูปค้อนกับเคียว
ที่จริง หนังสือดังกล่าววิพากษ์วิจารณ์และต่อต้านระบอบ
คอมมิวนิสต์ทั้งเล่ม ไม่ได้ชื่นชมหรือมองเห็นด้านดีแม้สักนิด

พ่อของผมเป็นครู ระดับผู้อำนวยการโรงเรียนประจำ
อำเภอ ท่านเป็นคนทำงานแข่งขันมากในการส่งเสริมการศึกษา

ของเยาวชน ไม่เคยยุ่งกับระบอบการเมืองใดๆ การมาจับพ่อของผมไป ก็คือความต้องการที่จะจับผม แต่ผมก็ไม่ได้อยู่ในเมืองไทยมาปีกว่าแล้ว

ไม่กี่วันต่อจากนั้น ก็เป็นที่ชัดเจนว่าเจ้าหน้าที่ประจำสถานทูตไทยกรุงวอชิงตัน ดีซี สงสัยว่าทำไมผมจึงมาเรียนต่อระดับปริญญาโท-เอกด้านรัสเซียศึกษา (Russian Area Studies) ผมก็ตอบไปว่าผมไม่ได้เลือกเรียนสาขาวิชานี้ แต่ผมสอบได้ทุน ก.พ. ตามความต้องการของคณะรัฐศาสตร์ จุฬา เพื่อต้องการอาจารย์ไปเสริมกำลังอาณาบริเวณศึกษา (Area Studies) ของ ดร.เขียน อธิวิทย์ (ผู้เชี่ยวชาญด้านจีนศึกษา) ขณะที่เวลานั้น ที่ธรรมศาสตร์ มีคนไปเรียนต่อด้านรัสเซียศึกษาแล้วคืออาจารย์นรนิติ เศรษฐบุตร คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ ระบุให้ผู้รับทุนไปเรียนวิชานี้ในสหรัฐ

การตั้งข้อสงสัยแบบไม่เป็นทางการของสถานทูตฯ ไม่น่าจะเกิดขึ้นเอง แต่คงเป็นข้อสงสัยที่มาจากฝ่ายนโยบายหลังจากที่นายธานินทร์ กรัยวิเชียรเป็นนายกฯ เพราะการเปิดสอบชิงทุนนี้ การให้ทุน และกระบวนการทั้งหมดเริ่มมาตั้งแต่กลางปี 2517 แล้ว ผ่านไปปีเศษ เหตุใดจึงเพิ่งเห็นว่ามีปัญหา

ในสหรัฐ บรรยาการเรียกร้องขอให้ระบอบประชาธิปไตยกลับคืนสู่ประเทศไทยถือว่าคึกคักเข้มข้น กลุ่มคนไทยในหลายๆรัฐจัดตั้งองค์กรชื่อ UDT (Union of Democratic Thais)

ในรัฐต่างๆ เพื่อเป็นปากเสียงของคนไทยในต่างแดนในการต่อสู้ ยิ่งเมื่อมีข่าว ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ จะเดินทางมาจากอังกฤษเพื่อปาฐกถาที่แคลิฟอร์เนีย (และกำลังติดต่อที่นิวยอร์ก) นักศึกษาไทยในสหรัฐต่างก็อาสาเข้ามาร่วมส่วนการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยจากฝั่งตะวันออก อ.มาลี พฤษพงษ์สวัสดิ์ (เยล) อ.วีรพงษ์ รามังกูร (เพนซิลวาเนีย) อ.อรอนพ พงษ์วาทย์ (ฟลอริดา) จากมิดเวสต์ มี อ.แสวง รัตนมงคลมาส และอ. วิวัฒน์ชัย อัดถากร ไปหนุนช่วยการรณรงค์ทั้งสองฝั่ง โดยเฉพาะที่สแตนฟอร์ด และเบิร์คเลย์ อ.ชยันต์ วรรณระภูติ อ.วิษณุ เครื่องงาม และอ.จุลชีพ ชินวรรณ เป็นหัวเรือใหญ่ และจากเกาะฮาวาย อ.สุพัตรา มาศดิตถ์ ฯลฯ

เสียงปืนและภาพอันชวนสยดสยองที่กรุงเทพฯ ในกรณี 6 ตุลา กระทบกระแทกวงวิชาการไทยศึกษาและนักศึกษาไทยในยามนั้น และส่งผลสะท้อนต่อไปอย่างไร เวลาผ่านไป หลายคนย่อมได้รู้ได้เห็นแล้ว งานเขียนที่ดีที่สุดในช่วงนั้นคืองานของ Benedict R. Anderson อาจารย์แห่งมหาวิทยาลัยคอร์เนล เรื่อง "Withdrawal Symptoms: Social and Cultural Aspects of

the October 6 Coup” (Bulletin of Concerned Asian Scholars. ฉบับ July-September 1977) ที่ผมหวังว่าอีกไม่นาน คงจะมีคนแปลงานสำคัญชิ้นนี้เป็นภาษาไทย ⁵²

กรณี 6 ตุลา ส่งผลกระทบที่รุนแรงกว่านั้นและมาถึงผมจนได้ ในที่สุด ผมก็ได้รู้ว่า ขณะที่สถานการณ์การเมืองในกรุงเทพฯ ร้อนแรงขึ้นเป็นลำดับ ช่วงต้นเดือนกันยายน 2519 รศ.ประทุมพร วัชรเสถียร (ผู้สอนวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่โด่งดัง และเป็นผู้อำนวยการจัดละครการเมืองครั้งสำคัญที่รัฐศาสตร์ จุฬาฯ ใน ตอนปลายปี 2516 เป็นเรื่องการเจรจาสันติภาพในเวียดนาม ที่กรุง ปารีส โดยให้ผมแสดงเป็นเลอ ดุ๊กโล่ และให้พรชัย โสภิตพงศธร เป็นเฮนรี่ คิสซิงเจอร์) ท่านเป็นอาจารย์ของผมที่ผมเคารพรักมาก และเป็นผู้ค้าประกันผมในการเดินทางไปเรียนต่อที่มหาวิทยาลัย จอร์จทาวน์ ก็ได้ถอนการค้ำประกันการศึกษาของผม โดยได้

⁵² บทความของ Benedict R. Anderson, “Withdrawal Symptoms: Social and Cultural Aspects of The October 6 Coup,” (1977) แปลเป็นภาษาไทยชื่อ “บ้านเมืองเราลงแดง แรงมูมทางสังคมและวัฒนธรรมของรัฐประหาร 6 ตุลาคม” แปล โดย เกษียร เตชะพีระ, ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, และชาญวิทย์ เกษตรศิริ ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และจรัสศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, บก. จาก 14 ถึง 6 ตุลา. อังแล้ว, หน้า 97-164 และต่อมาใน เบนดิกท์ แอนเดอร์สัน, ศิษย์รัฐไทย ย้อนสภาวะไทยศึกษา, ว่าด้วยการเมืองไทยสมัยใหม่. คำนำเสนอโดยธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน, 2558 หน้า 57-107 .

โทรเลขเรียกพ่อของผมลงมาจากเชียงใหม่ ให้เป็นผู้ลงนามค้ำประกันแทน และพ่อของผมก็รีบเดินทางลงมาเซ็นชื่อทันที

ผมเพิ่งทราบเรื่องนี้เมื่อต้นเดือนพฤศจิกายนจากตัวแทนสำนักงาน ก.พ.ที่สถานทูตไทย ขณะที่พ่อผมก็ถูกคุมขังอยู่ที่ศูนย์การ รุณยเทพ (รวมเวลาถูกคุมขังทั้งหมด 8 เดือน) และถูกไล่ออกจาก ราชการ ส่วนที่สถานทูตไทย ก็มีข่าวในทำนองรัฐบาลของนาย ธานินทร์ กรัยวิเชียร ไม่ต้องการให้นักศึกษาที่รับทุนรัฐบาลศึกษา เรื่องราวของระบอบคอมมิวนิสต์อันเป็นภัยต่อความมั่นคงของ ประเทศ

เมื่อไม่มีผู้ค้ำประกันคนเดิม และผู้ค้ำประกันคนใหม่ถูก คุมขัง ครอบครัวก็แตกแยกกันไปคนละทิศละทาง ติดต่อกันยาก ความไม่แน่นอนว่ารัฐบาลใหม่ว่าจะสนับสนุนการศึกษาของผม หรือไม่ พร้อมกับความอึมครึมของสถานการณ์ทางการเมืองของ ประเทศที่ยืดเยื้อ ในที่สุด แรงกระแทกทั้งปวงก็ทำให้การตัดสินใจ ออกเดินทางไกลของผมเกิดเร็วขึ้น. ⁵³

⁵³ การเดินทางไกลหมายถึง การหยุดเรียนและตั้งแต่มกราคมปี 2521 ได้เริ่มเดินทางออก จากสหรัฐ จากวอชิงตัน ดีซี ไปที่นิวยอร์ก ชิคาโก ซานฟรานซิสโก ลอส แอนเจลิส มา ที่ญี่ปุ่น-ฮ่องกง-มาเก๊า วนไปมา 2 รอบเพื่อจะหาทางกลับประเทศไทย ในที่สุดก็บิน จากโตเกียวมุ่งสู่ปักกิ่ง ไปคุนหมิง เชียงรุ่ง แคว้นสิบสองปันนา เดินทางต่อไปยัง ชายแดนลาว ถึงบ่อเตน ไชยะบุรี หลวงพระบาง ปากแบง ข้ามแม่น้ำโขง มาที่ท่าช่วง หงสา และถึงชายแดนจังหวัดน่าน เขตห้วยโก๋น เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2522

29 ปีหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519

ตั้งแต่เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เป็นต้นมาจนถึงสิ้นปี พ.ศ. 2548 รวมเวลา 29 ปี ประเทศของเรามีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญดังต่อไปนี้

ด้านรัฐธรรมนูญ ไทยมีรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น 6 ฉบับ คือ ฉบับ พ.ศ. 2520, 2520, 2521, 2534, 2534, และ 2540.

ด้านการเลือกตั้ง เรามีการเลือกตั้งทั้งหมด 8 ครั้ง คือ 1.) 22 เมษายน 2522 2.) 18 เมษายน 2526 3.) 27 กรกฎาคม 2529 4.) 24 กรกฎาคม 2531 5.) 22 มีนาคม 2535 6.) 13 กันยายน 2535 7.) 6 มกราคม 2544 และ 8.) 6 กุมภาพันธ์ 2548.

ด้านการบริหารของรัฐ มีระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี รวม 8 ปี 4 เดือน (มีนาคม 2523-สิงหาคม 2531) มีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งอยู่จนครบวาระ 4 ปีเป็นครั้งแรก (พรรคไทยรักไทย นำโดย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร, มกราคม 2544-มกราคม 2548), พรรคไทยรักไทยชนะการเลือกตั้งในเดือนกุมภาพันธ์ 2548 ด้วยคะแนนเสียงท่วมท้น ครองเสียงข้างมากเด็ดขาดในสภา (370/500 ที่นั่ง) สามารถจัดตั้งรัฐบาลพรรคเดียว ทั้งหมดนี้เป็นสถิติครั้งแรกนับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475

ด้านการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง มีการก่อกบฏ 3 ครั้ง (26 มีนาคม 2520, 1 เมษายน 2524, 9 กันยายน 2528) มีการทำรัฐประหาร คือ 20 ตุลาคม 2520 และ 23 กุมภาพันธ์ 2534 และมีเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” (17-20 พฤษภาคม 2534) ประชาชนนับแสนคนชุมนุมคัดค้านนายทักษิณนอก พลเอกสุจินดา คราประยูร มีการปราบปรามกลุ่มผู้ประท้วง เกิดการต่อสู้ปะทะกันทั่วกรุง และ พลเอกสุจินดา ประกาศลาออก มีกระแสการเรียกร้องผู้ว่าฯเลือกตั้ง จนรัฐบาลใช้วิธีจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลแทน (พ.ศ. 2537) และการระดมประชาชนเพื่อการร่างรัฐธรรมนูญที่รับฟังความเห็นของประชาชนอย่างกว้างขวาง จนเกิดรัฐธรรมนูญที่มุ่งสร้างรัฐบาลที่มีเสถียรภาพ สร้างพรรคการเมืองใหญ่ที่เข้มแข็ง และกำหนดมาตรการการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นที่ชัดเจนยิ่งกว่ารัฐธรรมนูญฉบับใดๆในอดีต (รัฐธรรมนูญฉบับที่ 16 - 10 ตุลาคม 2540) ที่น่าสนใจอีกเรื่องหนึ่งคือ การทยอยออกจากป่าสู่เมืองของสมาชิกและแนวร่วมของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยจนกระทั่งการปะทะกันด้วยกำลังอาวุธสิ้นสุดลงในตอนปลายทศวรรษ 2530⁵⁴

⁵⁴ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, พีรศักดิ์ จันทวรินทร์, เขาวนะ ไตรมาส, ข้อมูลพื้นฐาน กิ่งศตวรรษแห่งการเปลี่ยนแปลงการปกครองไทย, พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2535 หน้า 18-53 คณิน บุญสุวรรณ, 33 ปี การเมืองไทย ประชาธิปไตยในวังวน, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, มีนาคม 2550,

จากที่กล่าวมา เราจะพบว่าในห้วง 29 ปีที่ผ่านมา คือ การเมืองไทยยังคงลักษณะเดิมไว้เป็นสำคัญ นั่นคือ ระบอบการเมืองชาติเสถียรภาพ มีการเลือกตั้ง การจัดตั้งรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้ง การยึดอำนาจ และการก่อกบฏ หลังจากมีระบอบประชาธิปไตยที่นายคามาจากคนนอกเป็นเวลานานถึง 8 ปีเศษ ก็มีการลุกขึ้นของประชาชนครั้งใหญ่เพื่อต่อต้านนายคาคนนอกหลังการเลือกตั้ง ต่อจากนั้น ก็มีการร่างรัฐธรรมนูญที่ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างมาก ติดตามด้วยการมีรัฐบาลเลือกตั้งที่บริหารครบวาระเป็นครั้งแรกและมีรัฐบาลพรรคเดียวเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ (กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548)⁵⁵

เหตุการณ์ 6 ตุลาคมในปีที่ 30 (6 ตุลาคม 2549)

6 ตุลาคม 2519 คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินประกาศยึดอำนาจ เมื่อเวลา 18.00 น

และ คณิน บุญสุวรรณ, 132 คำถาม-คำตอบเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญไทย. กรุงเทพฯ: บริษัทเอมี เอนเตอร์ไพรส์, มิถุนายน 2554 หน้า 11-27.

⁵⁵ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ประวัติการเมืองไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, มิถุนายน 2538, สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสายธารประชาธิปไตย, 2551, และ Pasuk Phongpaichit & Chris Baker, Thaksin. 2nd ed. Chiang Mai: Silkworm Books, 2009

19 กันยายน 2549 หรือ 30 ปีต่อมา คณะรักษาความมั่นคงแห่งชาติประกาศยึดอำนาจ ล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอีกครั้ง เวลาประมาณ 22.55 น.

30 ปีก่อน มีการปลุกระดมประชาชนให้ชิงชังนักศึกษาที่ชุมนุมประท้วงการกลับมาของจอมพลถนอม และกล่าวหานักศึกษาเล่นละครเป็นการจาบจ้วงสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช จากนั้น ก็เข้าบุกทำร้ายและจับกุมนักศึกษาหลายพันคนที่ชุมนุมกันอย่างสงบในมหาวิทยาลัย พลเรือเอกสงัด ชลออยู่นำคณะนายทหารเข้ายึดอำนาจการปกครองของประเทศ

30 ปีต่อมา มีการจัดตั้งขบวนการต่อต้านรัฐบาลเลือกตั้งนำโดยพรรคไทยรักไทย เรียกว่า “พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” มีการกล่าวหาว่าผู้นำรัฐบาลชุดนี้ทุจริต ปล้นชาติอย่างโจ่งแจ้ง เป็นเหตุจลาจลรัฐสภา สร้างความเสียหายให้แก่ประเทศ และยังได้กระทำจาบจ้วงสถาบันพระมหากษัตริย์หลายครั้ง ขบวนการต่อต้านรัฐบาลเลือกตั้งครั้งนี้กินเวลาดั้งแต่เดือนตุลาคม 2548 และสุดท้าย มีการรายงานข่าวว่าผู้สนับสนุนรัฐบาลและผู้ต่อต้านรัฐบาลจะมีการปะทะกันครั้งใหญ่ คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) นำโดยพลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน จึงเข้ายึดอำนาจ

อ้างว่าเพื่อหลีกเลี่ยงการนองเลือด และ เพื่อแก้ไขปัญหาคอรัปชัน
ของประเทศ

30 ปีผ่านไป ประเทศไทยก็กลับสู่วังวนเดิมอีกครั้ง เปลี่ยนเพียง
ตัวละคร จากหัวหน้าคณะยึดอำนาจที่เป็นผู้บัญชาการทหารเรือมา
เป็นผู้บัญชาการทหารบก จากนายกะพลเรือน-นายธานินทร์ กรัย
วิเชียร มาเป็นพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ แต่เนื้อหาของ การ
เปลี่ยนแปลงยังคงเป็นแบบเดิมคือ ระบอบการปกครองของ
ประเทศกลับไปเป็นระบบการแต่งตั้งอีกครั้ง ต้องมีการร่าง
รัฐธรรมนูญกันใหม่

รัฐประหาร 19 กันยายน 2549 แตกต่างจากรัฐประหาร 6
ตุลาคม 2519 อย่างน้อย 3 ข้อ 1. ว่าด้วยวิธีการ ในเหตุการณ์หลัง
ฝ่ายยึดอำนาจใช้การกลับมาของจอมพลถนอม เป็นเครื่องมือเพื่อ
ยั่วยุให้เกิดการชุมนุมประท้วงของนักศึกษา จากนั้นก็ปลุกระดมให้มี
การปราบปรามนักศึกษา สร้างสถานการณ์วุ่นวาย แล้วจึงเข้ายึด
อำนาจจากรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง ผิดกับเหตุการณ์แรกที่ฝ่าย
ยึดอำนาจใช้พลเรือนปลุกระดมประชาชนไปคัดค้านรัฐบาลเลือกตั้ง
กระทำทุกอย่างเพื่อนำไปสู่เหตุการณ์วุ่นวาย แล้วจึงเข้ายึดอำนาจ
2. ว่าด้วยเป้าหมายของการโจมตี เหตุการณ์ 6 ตุลา มุ่งทำลายล้าง
ขบวนการนักศึกษา แล้วเข้ายึดอำนาจรัฐ ส่วนเหตุการณ์ 19
กันยายน มุ่งทำลายล้างรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง 3. ว่าด้วยข้อ

ของคณะยึดอำนาจ นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่มีการใช้คำ
ว่าระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่ง
น่าจะสะท้อนว่าผู้ยึดอำนาจนั้นต้องการที่จะเห็นระบอบการ
ปกครองแบบประชาธิปไตยของไไทยนั้นจะต้องไม่เหมือนกับระบอบ
ประชาธิปไตยที่พบเห็นทั่วไปในโลก

4. การยึดอำนาจ 6 ตุลาคม 2519 เกิดขึ้นไม่นานหลังจาก
กองทัพติดอาวุธของประชาชนกัมพูชา-เวียตนาม-และลาวยาตรา
เข้ายึดเมืองหลวงของทั้ง 3 ประเทศและเปลี่ยนระบอบการปกครอง
เป็นแบบสังคมนิยม รวมทั้งการยกเลิกระบอบ “เจ้าเหนือหัว” ของ
ลาวในเดือนธันวาคม 2518 เป็นการยึดอำนาจที่เหมือนกับจะส่ง
สัญญาณไปถึงประเทศเพื่อนบ้านที่ได้กลายเป็นสังคมนิยม และ
พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ที่ต่อสู้อยู่ในเขตป่าเขา
ผิดกับเหตุการณ์ 19 กันยายนที่ปฏิบัติการของ พคท. ได้สิ้นสุดลง
แล้ว เหลือเพียงความขัดแย้งหลักระหว่างฝ่ายยึดมั่นในระบอบ
ประชาธิปไตยแบบรัฐสภา กับฝ่ายยึดอำนาจด้วยกำลังอาวุธ

และ 5. น่าสังเกตว่าการใช้สื่อมวลชนปลุกระดมประชาชน
โดยเฉพาะในกรุงเทพฯเป็นเวลานานเกือบ 1 ปีเต็ม ให้เกลียดชัง
รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง จนกระทั่งถึงจุดที่ไปยกย่องว่า
รัฐประหารเท่านั้นคือทางออกวิกฤตครั้งนี้ นั่นคือการขับไล่
นักการเมืองฉ้อฉล และนั่นย่อมเป็นหนทางของการกู้ชาติ น่าจะ

ก่อให้เกิดจุดหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญยิ่งในสังคมไทยว่าต่อจากนี้ไป การเมืองของประเทศนี้จะเข้าสู่รูปแบบความขัดแย้งใหม่ นั่นคือ การต่อสู้ระหว่างแนวคิดประชาธิปไตยแบบดั้งเดิม (ระบบรัฐสภา) กับแนวคิดประชาธิปไตยแบบ “ไทย”

เพื่อบรรลุนโยบายแบบแรก ทุกอย่างก็กลับไปเริ่มต้นที่การร่างรัฐธรรมนูญโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกฝ่ายอย่างแข็งขัน และจัดการเลือกตั้งให้รัฐบาลมาจากเสียงของประชาชน ส่วนอีกแบบหนึ่งคือ การไม่เชื่อมั่นในระบบการเลือกตั้ง ไม่เชื่อว่านักการเมืองมีคุณธรรมในการบริหารประเทศ และกองทัพยังมีความจำเป็นในการเข้ามาแก้ไขวิกฤตของบ้านเมือง

บทส่งท้าย

แทบไม่น่าเชื่อว่าบทความของชัยอนันต์ สมุทวณิช (1990) เรื่อง “ไทย: ระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบที่มั่นคง” (Thailand: A Stable Semi-democracy) ได้เสนอแนวคิดที่ยังคงความน่าสนใจต่อไปเมื่อคำนึงถึงเหตุการณ์ทางการเมืองที่เรียกว่า 3 ทศวรรษ 6 ตุลาคม และพัฒนาการทางการเมืองตลอด 6 ทศวรรษที่ผ่านมา นับแต่รัฐประหารในปี พ.ศ. 2490⁵⁶

⁵⁶ Chai-anan Samudavanija, “Thailand: A Stable Semi-Democracy.” In Larry Diamond, Juan Linz, Seymour Martin Lipset, eds, Politics in

ในบทความดังกล่าว การเมืองไทยได้ตกอยู่ในวังวนของ Vicious circle (วงจรอุบาทว์) นั่นคือ มีการยึดอำนาจ แล้วร่างรัฐธรรมนูญ จัดการเลือกตั้ง รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งเข้าบริหารประเทศ แล้วมีการยึดอำนาจ วนเวียนไปเช่นนี้ ในทัศนะของชัยอนันต์ “กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยของไทยมีลักษณะเป็นวงกลม ระบอบอำนาจนิยมสลับกับระบอบประชาธิปไตยและระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ เป็นสถานการณ์ที่ไม่มีระบอบการเมืองใดยืนยงคงอยู่จนกลายเป็นสถาบัน (neither authoritarian nor democratic structures are institutionalized)”⁵⁷

“ทั้งนี้ก็เนื่องจากว่าโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมที่แบ่งออกเป็นกลุ่มๆ นั้น มิได้นำไปสู่การที่องค์กรต่างๆ ในสังคม (societal groups) สามารถควบคุมรัฐได้ ในประเทศไทย การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของการสั่งการแบบครึ่งๆ กลางๆ และบังคับให้เกิดการพัฒนา แทนที่จะเป็นการนำโดยชนชั้นนายทุนที่เป็นอิสระ เมื่อรัฐราชการแข่งขันกับองค์กรอื่นๆ ที่มีอิสระ ผลทำให้เกิดระบอบราชการที่ใหญ่โตกว่าเดิม เพราะรัฐมีบทบาทเพิ่มขึ้น

Developing Countries. Boulder: Lynne Rienner Publishers, Inc., 1990, pp. 271-312

⁵⁷ Ibid., p. 302

แทนที่จะพัฒนาประชาธิปไตยให้มากขึ้น.....รัฐมีความสามารถที่จะขยายและปรับบทบาทของตนเองในสถานการณ์และที่เปลี่ยนแปลง แต่พลังอิสระที่เพิ่งเติบโตไม่อาจท้าทายอำนาจของกองทัพและระบบราชการได้” (แปลโดยผู้เขียน)⁵⁸

แน่นอนว่า ทักษะของชัชอนันต์ ในปี พ.ศ. 2533 (1990) สะท้อนให้เห็นพลังของกลุ่มต่างๆที่มีต่อระบอบประชาธิปไตยในช่วง 3 ทศวรรษก่อนหน้า อย่างไรก็ตาม ในช่วง 1 ทศวรรษหลังจากนั้น (พ.ศ. 2535-2548) สังคมไทยได้เห็นการเกิดขึ้นของพลังประชาธิปไตยอย่างน้อยถึง 4 กระแส คือ 1. การชุมนุมต่อต้านนายกฯที่ไม่มาจากการเลือกตั้งจนนำไปสู่เหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” (2535) 2. การเรียกร้องเรื่องผู้ว่าฯเลือกตั้งและการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น (2534-2537) 3. การร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน (2540) และ 4. การบริหารงานแบบประชานิยมของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยและการตอบรับอย่างดียิ่งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งโดยเฉพาะในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2544-2548)

⁵⁸ Ibid., p. 302

ทั้งหมดนี้ก่อให้เกิดคำถามสำคัญคือ การต่อสู้ขัดแย้งกันระหว่างพลังอำนาจนิยมและพลังประชาธิปไตยโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่แสดงออกมาในวิกฤตการเมืองไทยช่วง พ.ศ. 2548-2549 นั้น อาจมองได้ 2 แบบ คือ แบบชัชอนันต์ ภาคนอกรัฐยังไม่มีพลังมากพอที่จะท้าทายอำนาจของกองทัพและระบบราชการ แต่มองอีกแบบหนึ่ง ก็คือ แม้เมื่อพลังเรียกร้องการกระจายอำนาจ พลังในการสร้างสรรค์รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 ที่อยากเห็นรัฐบาลเลือกตั้งที่มีประสิทธิภาพ และพลังของพรรคการเมืองที่มาจาก การเลือกตั้งหลังปี 2544 จะเติบโตใหญ่มากขึ้นจนนำไปสู่รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งแบบพรรคเดียวตั้งแต่ต้นปี 2548 ซึ่งถือเป็นครั้งแรก แต่เราจะพบว่าพลังอำนาจนิยมกลับไม่รอเวลาที่จะดูการเติบโตใหญ่ของระบอบประชาธิปไตยในประเทศนี้เลย แต่ได้ใช้กลุ่ม “พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” ดำเนินการต่างๆทางเพื่อเปิดโอกาสให้กองทัพและระบบราชการหวนคืนสู่อำนาจอีกครั้ง และดึงสังคมไทยกลับไปสู่จุดเดิม นั่นคือ “ประชาธิปไตยครึ่งใบที่มั่นคง” หรืออีกแนวหนึ่งก็คือ “พลังอำนาจนิยมที่จะต้องได้รับการประคับประคองไว้ต่อไปและตลอดไป”⁵⁹

⁵⁹ ฤกษ์ ศุกศิริ, ประวัติย่อการเมืองไทยในรอบทศวรรษ จากทักษิณนิมิตส์ ถึง พฤษภาจลาจล. กรุงเทพฯ: บริษัทโพสท์ พับลิชซิง, กันยายน 2553

วาระรำลึกเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 กลับมาเยือนอีกครั้ง⁶⁰ 30 ปีผ่านไป วันนี้ เดือนนี้ ปลายปี พ.ศ. 2549 เจตนารมณ์ 6 ตุลาคม ของนักศึกษาและประชาชนยังคงอยู่ เจตนารมณ์ที่อยากเห็นสังคมไทยเป็นสังคมที่ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพทางการเมือง (Rights and Freedom) เป็นสังคมที่ทุกคนเท่าเทียมกัน (Equality) และสังคมอยู่ภายใต้ระบบกฎหมาย (Rule of law) ที่ได้รับการเคารพและยอมรับจากประชาชนส่วนใหญ่ ไม่ใช่กฎหมายที่เขียนขึ้นโดยคนเพียงไม่กี่คน โดยประชาชนไม่มีส่วนร่วม และไม่ใช่อำนาจที่รัฐธรรมนูญถูกฉีกทิ้งครั้งแล้วครั้งเล่า⁶¹

เหตุการณ์ 6 ตุลาคมได้ให้บทพิสูจน์ที่สำคัญของเส้นทางการเดินทางสู่ประชาธิปไตยอีกครั้ง นั่นคือเส้นทางการเดินทางที่ยากลำบาก และคดเคี้ยว แต่ไม่ว่าจะยากลำบากและซับซ้อนอย่างไร ไม่ว่าใครจะบิดเบือนให้เข้าใจเป็นอย่างอื่น⁶²

⁶⁰ สุชาติ ยิ้มประเสริฐ, บรรณาธิการ. 25 ปี 6 ตุลาในบริบทสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ 6 ตุลารำลึก, ตุลาคม 2546

⁶¹ ธเนศวร์ เจริญเมือง, ประชาธิปไตยในสังคมไทย. 19 กันยายน 2549 - กุมภาพันธ์ 2553. เชียงใหม่: คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ตุลาคม 2554

⁶² ธงชัย วินิจจะกูล, 6 ตุลา ลืมไม่ได้ จำไม่ลง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน, 2558

สุดท้าย เหตุการณ์ดังกล่าวก็บอกเราว่าประชาธิปไตยของประเทศนี้ก็ไม่ได้ต่างจากของประเทศไหนๆ นั่นคือ มันไม่ได้เกิดขึ้น เพราะประชาชนอยู่เฉยๆ แล้วระบอบประชาธิปไตยก็ไม่เคยหล่นลงมาจากท้องฟ้า.⁶³

22 ธันวาคม 2540

⁶³ Tanet Charoenmuang, Thailand: A Late Decentralizing Country. Chiang Mai: Chiang Mai Urban Development Institute Foundation, October 2006.